

Sensorveiledning til eksamen i ECON1220 høst 2021

Eksamen i ECON1220, høst 2022

Det er mange delspørsmål i dette oppgavesettet. Du kan få en god karakter selv om du ikke svarer riktig på alt. Et tips er å starte med å svare kort og stikkordsmessig på alt du synes er lett, og først deretter utdype svarene og/eller svare på mer krevende spørsmål.

Bruk av kilder er tillatt. Bruk dine egne ord, så du får vist at du har forstått. Reglene for bruk av kilder er som i den obligatoriske semesteroppgaven, kopiert nedenfor. Kilder skal bare oppgis når du lener deg tungt på dem under eksamen – din egen innsikt fra kurset trenger ingen kildehenvisning. Formen på kildehenvisninger er heller ikke viktig – poenget er bare å si åpent og ærlig fra hvis du lener deg tungt på en bestemt kilde.

Om kilder:

- Hvis du bruker direkte sitater, må kilde alltid oppgis, og sitatet skal markeres med anførselstegn el.l.
- Egne resonnementer basert på pensumstoff krever ikke kildehenvisning, såfremt besvarelsen framstår som selvstendig og uttrykt i dine egne ord.
- Hvis formuleringene dine likner svært mye på tekst fra pensumlitteratur, forelesningsnotater eller seminar materiale, eller du på annen måte bruker slikt materiale direkte i dine egne svar (hvis du systematisk velger samme eksempler som i forelesningsnotatene, for eksempel), slik at sensor kan mistenke ukritisk kopiering eller nær kopiering, skal kilde oppgis (på det stedet i besvarelsen der du bruker den).
- Dersom du velger å bruke kilder utenom pensum (dette vil sjelden være nødvendig), skal disse refereres til på vanlig måte.
- Slik refererer du: Forfatternavn og år på det stedet i teksten hvor kilden brukes (f.eks. «Finansdepartementet (2014)», eller «(Nyborg (2022))»). I tillegg gis detaljer i en alfabetisk referanseliste til slutt. Formatet på referanselista er ikke sentralt her, men det må framgå hva slags dokument det er snakk om og hvor du har det fra (f.eks «Nyborg, K. (2022): Atferdsøkonomi. Forelesningsnotat, forelesning i ECON1220, 02.09.22» eller «Cappelen, A.W., og Tungodden, B. (2012): Incentiver og innsats, Magma 2, s. 38-44). (Hvis du bruker flere kilder av samme forfatter fra samme år, skill dem ved å legge til en a, b, c osv. etter årstallet.)

Oppgave 1 (teller 25%)

Regjeringen vurderer delvis vern av et villmarksområde for å bevare uberørt natur. Delvis vern vil gi visse ulemper for lokalt næringsliv, men regjeringen mener at miljønyttene vil forsvare ulempene, så lenge vernet er delvis og ikke fullstendig. Fullstendig vern vil gi større miljøgevinster, men også større ulemper for det lokale næringslivet.

Du skal utarbeide en samfunnsøkonomisk analyse av tre alternativer: A: *Ikke vern*; B: *delvis vern*; C: *fullstendig vern*.

- a) (Teller 2,5%) Hva vil du bruke som basialternativ (nullalternativ), og hvorfor?

Basisalternativet er det som skjer hvis ingenting gjøres. I dette tilfellet er det derfor naturlig å velge alternativ A, ikke vern, som basis.

- b) (Teller 7,5%) Hva er de tre hovedtypene av samfunnsøkonomisk analyse, og hva skiller dem fra hverandre? Hvilke(n) av disse kan være aktuelle å bruke her? Forklar.

I *nytte-kostnadsanalyse* verdsettes alle konsekvenser i kroner, så langt det lar seg gjøre, ut fra hovedprinsippet om at en konsekvens er verdt det befolkningen er villig til å betale for å få (unngå) den. Dette gjør det mulig å rangere tiltakene etter samfunnsøkonomisk lønnsomhet, dvs total betalingsvillighet minus totale kostnader. *Kostnadseffektivitetsanalyse* brukes for tiltak der nyttesiden er lik for alle tiltak. Man trenger da ikke verdsette nyttesiden, men kan rangere tiltak ut fra lavest kostnader. *Kostnads-virkningsanalyse* beregner tiltakenes kostnader på samme måte som de to øvrige metodene, mens nyttesiden beskrives på den måten man tror vil gi beslutningstakerne best mulig forståelse – uten at dette nødvendigvis trenger å innebære verdsetting i kroner. *Kostnadseffektivitetsanalyse* er ikke så aktuelt her, siden tiltakene har ulike nytteeffekter. *Nytte-kostnadsanalyse* kan brukes, men krever bl.a. at man har anslag på betalingsvilligheten for ulik grad av beskyttelse av den truede arten. Hvis man ikke kan eller ønsker å verdsette alle nytteeffektene, kan *kostnads-virkningsanalyse* brukes.

I stortingsdebatten om saken avtegner det seg tre grupper: 1) De som foretrekker delvis vern;; 2) de som av hensyn til næringslivet vil ha minst mulig vern; og 3) de som av naturvern hensyn ønsker mest mulig vern.

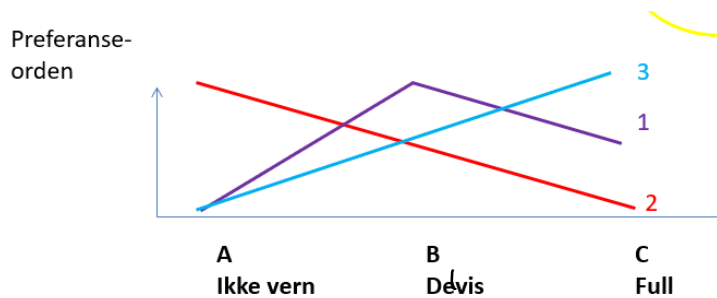
Stortinget skal nå stemme over de tre alternativene *ikke vern, delvis vern, og fullstendig vern*. Valgprosedyren er tenkt som følger:

Først settes to av alternativene opp mot hverandre, og en foreløpig vinner kåres ved flertallsbeslutning. Deretter settes den foreløpige vinneren opp mot det tredje alternativet. Det alternativet som får flest stemmer i denne siste avstemningen, er den endelige vinneren.

- c) (Teller 15%) Kan vi få valgsykler her, slik at avstemningsrekkefølgen (hvilke to alternativ det stemmes over først) kan avgjøre hvilket alternativ som blir den endelige vinneren? Hvorfor/hvorfor ikke?

Nei, vi vil ikke få valgsykler. Grunnen er at uenigheten bare går langs én konfliktlinje, nemlig miljø versus næringslivsinteresser: alle alternativene kan sorteres langs en og samme linje. Preferansene er dermed entoppede, og da vet vi at valgsykler ikke oppstår.

Dette kan evt. bekreftes ved flg oppskrift (forelesning 11): Sett opp *valgalternativene* langs x-aksen. Sett opp *preferanserekkefølge* langs y-aksen: Best øverst, nest best nest øverst etc. Lag en kurve for *hver velgergruppe* (type preferanse), som viser gruppens preferanse for hvert alternativ. Er det mulig å sortere valgalternativene langs x-aksen slik at ingen kurver går oppover mer enn ett sted? Hvis ja: preferansene er entoppede. Figuren nedenfor viser at dette er mulig her. (Det er ikke presisert hva som er det nest beste og dårligste alternativet til gruppe 1, A eller C, men det spiller ingen rolle for svaret.) Altså får vi ikke valgsykler.

Oppgave 2 (teller 75%)

I Norge kan enslige forsørgere få støtte fra myndighetene gjennom ulike ordninger. En av disse er Folketrygdens *overgangsstønad*, som gir inntektssikring i inntil tre år til personer som «på grunn av omsorg for barn er midlertidig ute av stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid, eller først etter en tid med omstilling eller utdanning kan få et arbeid» ([Lov om folketrygd \(folketrygdloven\) - Kapittel 15. Stønad til enslig mor eller far - Lovdata](#), paragraf 15-5).

Den norske Folketrygden er i stor grad skattefinansiert. De fleste som bor i Norge er automatisk medlemmer, og har dermed rett til å få overgangsstønad hvis de er enslige forsørgere og dessuten tilfredstiller visse andre krav for å bli omfattet av ordningen.

Forestill deg nå et politisk parti som er opptatt av å redusere skatter og overføringer. Partiet vurderer om de skal fremme et forslag om å fjerne overgangsstønaden. Forslaget vil innebære at det ikke lenger gis overgangsstønad eller annen offentlig støtte til enslige forsørgere. I stedet overlates inntektssikring av enslige forsørgere til det private forsikringsmarkedet. Private forsikringselskap kan velge å tilby forsikringsordninger som vil gi utbetaling til kunder som får eneforsørger-ansvar. Selskapet kan selv velge hva slags ordninger de vil tilby, og til hvem. Enkelt personer som ønsker å ha forsikring som gir støtte hvis de skulle bli enslige forsørgere, må selv tegne slik forsikring, og selv betale forsikringspremien selskapet krever. Forslaget innebærer videre at forsikringsmarkedet verken skal være subsidiert eller regulert på annen måte.

Partiet har ennå ikke bestemt seg for om de skal støtte forslaget. De ber deg om faglige råd i sakens anledning.

a) (Teller 25%) Pek på og diskuter økonomfaglige momenter som du mener partiet bør være klar over når de vurderer om de skal gå inn for forslaget.

For det første må det vurderes om det må antas å være *markedssvikt* av betydning i et slikt forsikringsmarked.

Et sentralt moment er da at *asymmetrisk informasjon før kontraktsinngåelse kan føre til uheldig utvalg*. Det er sannsynlig at den enkelte forsikringskunde vil vite svært mye mer enn selskapet om risikoen for å bli eneforsørger. Forsikringskunden kan ha privat informasjon om risikoen for å bli enslig (fungerer ekteskapet/samboerskapet fungerer godt eller dårlig? Har partneren helseproblemer/en livsstil som gir uvanlig høy dødsrisiko?) eller, hvis hen allerede er enslig, om sannsynligheten for å bli gravid/få barn uten å inngå i samboerskap (noen kan for eksempel ønske og planlegge å oppdra barn alene). Personer med høy sannsynlighet for å bli enslig forelder/foresatt vil typisk være mer interessert i en slik forsikring enn personer med lav sannsynlighet for dette, uten at det nødvendigvis er lett for selskapene å unngå slike kunder. Selskapene risikerer derfor å få en høy andel kunder som faktisk blir enslige forsørgere og derfor skal ha utbetaling. For å finansiere dette,

må selskapene ta en relativt høy premie. De som har relativt liten sannsynlighet for å bli enslige forsørgere, vil dermed bli enda mer tilbøyelige til å synes at forsikringen er for dyr, og la være å tegne forsikring. Til slutt kan situasjonen bli at tilbudet av forsikringsordninger blir dyrt og dårlig, og at en del grupper (kanskje alle) ikke får tilbud om slik forsikring i det hele tatt. Dette problemet vil ikke oppstå med Folketrygdens ordning, fordi alle (de aller fleste) automatisk er medlem i Folketrygden, uansett om de trenger akkurat denne forsikringen eller ikke.

Et beslektet problem er *fløteskumming*: hvert forsikringsselskap kan komme til å bruke store ressurser på å forsøke å tiltrekke seg lønnsomme kunder og unngå de ulønnsomme. Dette kan være mulig selv om den individuelle risikoen for å bli eneforsørger er privat informasjon: hvis noen grupper har statistisk høyere sannsynlighet for dette enn andre, kan selskapet f.eks. la være å tilby forsikring til disse, gi dem mer ugunstige tilbud, eller la være å markedsføre tilbudet ovenfor disse gruppene. Med dagens Folketrygd-baserte system oppstår ikke dette behovet for fløteskumming, fordi alle er brukere av samme system.

Et annet problem knyttet til asymmetrisk informasjon er atferdsrisiko (moralsk hasard). Her kan det dreie seg om at folk anstrenger seg mindre for å unngå å havne i en situasjon som enslige forsørgere hvis de har forsikring/tilgang til støtteordninger. Dette problemet vil imidlertid i hovedsak være det samme for det offentlige og private systemet.

(Eksternaliteter kan tenkes å være et problem ved at støtte/forsikringsutbetalinger til enslige forsørgere ikke bare vil komme forsørgeren selv til gode, men også forsørgerens barn. Hvis vi betrakter husholdningen som den relevante enheten, ikke bare forsørgeren som enkeltperson, er det nok likevel vel så naturlig å betrakte dette som en fordelingsvirkning heller enn et effektivitetsspørsmål.

Dersom noen få forsikringsselskaper blir dominerende i markedet, noe som neppe er opplagt, kan de tenkes å få *markeds*makt.)

Fordelingseffektene må antas å være annerledes i et privat enn i et offentlig, skattefinansiert system. For det første er det ikke sikkert alle har råd til å kjøpe forsikring, slik at fattige og deres barn kan komme dårligere ut i et privat system. For det andre vil fordelingen av finansieringen være ulik: i et privat forsikringsmarked er det forsikringskundene som (via premiebetalingen) må dekke støtten, mens et skattefinansiert system kan bety at også skattebetalere som ikke selv ser behov for å ha en slik forsikring er med på å betale.

I det private systemet kan *nåtidsskjevhet* føre til at personer/husholdninger som egentlig ønsker å tegne forsikring, stadig utsetter det, og derfor ender med å stå uten forsikring når behovet oppstår – fordi premiekostnaden påløper straks forsikringsavtalen blir inngått, mens en eventuell forsikringsutbetaling først vil komme en gang i framtiden. At forsikringsmarkeder er vanskelige å forstå, kan forsterke dette, siden anstrengelsen ved å sette seg inn i saken kommer allerede før kontraktsinngåelse.

Det private systemet vil gi lavere kostnader for offentlig sektor, og dermed på sikt gi et lavere behov for skatteinntekter. Med unntak av korrigerende skatter (som miljøavgifter), vil de fleste skatter og avgifter innebære effektivitetstap, fordi de endrer insentivene på utilsiktede måter. Det offentlige systemet kan derfor innebære større effektivitetstap grunnet skatteinnkrevning.

NAVs nettsider ([Overgangsstonad for enslig mor eller far - nav.no](https://www.nav.no/Overgangsstonad-for-enslig-mor-eller-far)) gir følgende forklaring av hvor mye overgangsstonad en kan få: «Dersom du ikke har inntekt, kan du få full overgangsstonad. Det vil

si 20 902 kroner i måneden før skatt. Dersom månedsinntekten din ganget med 12 er over 613 000 kroner før skatt, vil du ikke få utbetalt overgangsstønad. Hvis du tjener 4 645 kroner i måneden eller mer før skatt, reduserer vi overgangsstønaden din med 45 øre for hver krone du tjener over dette.»

b) (Teller 2,5%) Er overgangsstønaden en lumpsum-overføring? Hvorfor/hvorfor ikke? Forklar.

En lumpsum-overføring er en overføring som man selv ikke kan påvirke størrelsen av ved å endre atferd, og som dermed ikke endrer insentivene. Overgangsstønaden er ingen lumpsum-overføring. Den påvirkes både av den potensielle mottakerens egen inntekt, av hvorvidt man skaffer seg barn eller ikke, og av hvorvidt man lever i ekteskap/samboerskap eller ikke – alt sammen forhold som ofte kan påvirkes.

c) (Teller 7,5%) Pek på noen sentrale argumenter for og mot behovsprøvde framfor universelle støtteordninger. Hvilke av disse argumentene finner du mest relevante når det gjelder overgangsstønaden?

Målrettet: Hvis hensikten med støtten er å lette situasjonen for de som har lav inntekt, treffer man disse mer presist ved å behovsprøve. Hvis formålet derimot er f.eks. å støtte barnefamilier generelt (barnetrygd), kan det være mer målrettet å gi universell støtte til alle barnefamilier. Overgangsstønad er ment å støtte de som ikke er i stand til å forsørge seg selv, så i dette tilfellet virker behovsprøving mer målrettet.

Effektivitet: En universell ordning krever ofte mindre kontroll og kan være billigere å administrere. Den vil imidlertid kreve store utbetalinger fordi den går til alle i en gruppe, noe som kan gi effektivitetstap når dette skal skattefinansieres. En behovsprøvd ordning gir lavere utbetalinger og dermed lavere effektivitetstap via skatteinnkreving, men kan derimot gi effektivitetstap ved at støttemottakere kan redusere sin arbeidsinnsats for å komme innunder ordningen eller få høyere støttebeløp.

Hanne er alene med ett barn. Hvis hun jobber i 100% stilling, vil hun ha en årslønn på 700 000 kr (dvs. 58 333 kr per måned). Fordi hun er aleneforsørger, er det vanskelig å få både tid og penger til å strekke til, og hun er usikker på hvor høy stillingsprosent hun bør velge. Hanne har ikke annen inntekt enn arbeidsinntekt og overgangsstønad. (For enkelhets skyld: Anta at det ikke er noen skatt på arbeidsinntekt.)

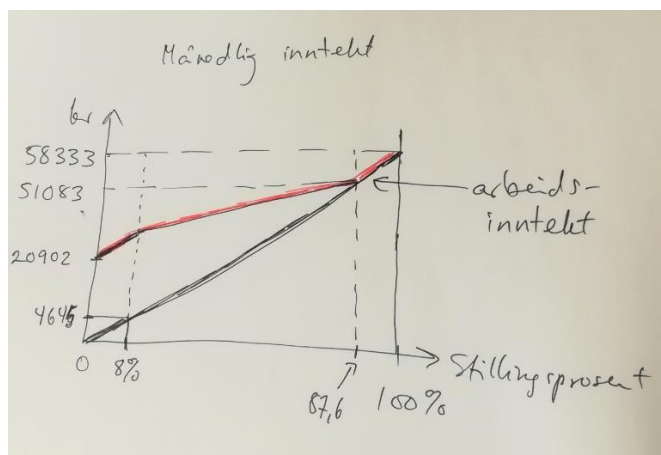
d) (Teller 10%) Gitt reglene fra NAVs nettside som er gjengitt over: Hvor høy total inntekt (arbeidsinntekt pluss overgangsstønad) vil Hanne få per måned ved ulike stillingsprosent mellom 0 og 100? Vis budsjettlinja i en figur, der du måler stillingsprosent på den horisontale akse (x-aksen) og kroner på den vertikale akse (y-aksen). (Litt hjelp på veien: Siden 613 000 er maksimal egen inntekt for å få overgangsstønad, får Hanne ingen overgangsstønad hvis hun har arbeidsinntekt på mer enn 51083 per måned, som tilsvarer ca. 87,6 % stilling for henne. En arbeidsinntekt på 4 645 vil for Hanne tilsvare ca. 8 % stilling. Proporsjonene trenger ikke være helt korrekte i figuren din.)

Arbeidsinntekten varierer fra null til 58 333 pr mnd.

Maksimal egen inntekt for å få overgangsstønad er 51 083 kr pr mnd (613 000/12), eller 87,6% stilling. Over dette faller budsjettlinja sammen med arbeidsinntekten.

Maksimal egen inntekt før man får trekk i overgangsstønad, er 4645 kr, eller 8% stilling. Under dette finner du budsjettlinja ved å parallellforskyve linja for arbeidsinntekt oppover, slik at den nye linja ligger 20902 kr over linja for arbeidsinntekten.

Resten av budsjettlinja finner du ved å trekke en rett strek mellom de to knekkpunktene 8% og 87,6%. Det ser dermed omtrent slik ut, der den svarte linja er arbeidsinntekten, mens den røde er budsjettlinja når vi også tar hensyn til hvor mye overgangsstønnad hun kan få ved forskjellige stillingsprosent:

e) (Teller 5%) Det hevdes av og til at behovsprøvede støtteordninger kan fungere på samme måte som om støttemottakerne hadde spesielt høy marginalsatt på arbeidsinntekt. Hva kan menes med dette? Diskuter. Bruk gjerne figuren fra d) til å forklare.

Ved behovsprøving kan støttemottakerne miste støtte hvis de arbeider mer, og vil derfor på samme måte som ved høy marginalsatt beholde lite selv for hver ekstra krone i arbeidsinntekt. I området mellom 8% og 87,6% stilling i figuren over, vil Hanne miste 45 øre av stønaden for hver krone hun tjener. Hun beholder altså bare 55 øre per krone tjent (i dette området), selv om vi ikke har antatt noen skatt på arbeidsinntekt overhodet.

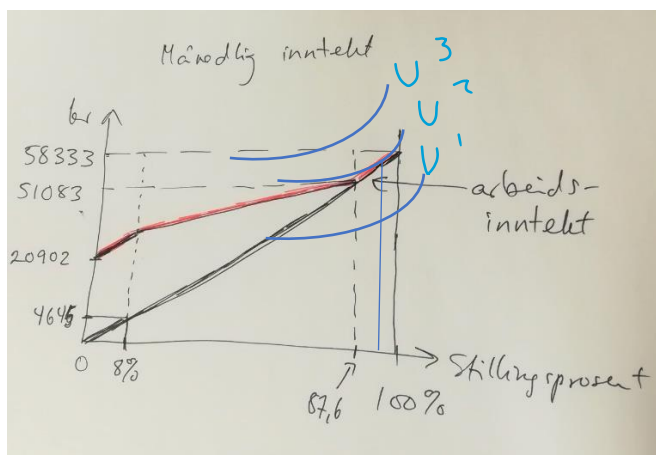
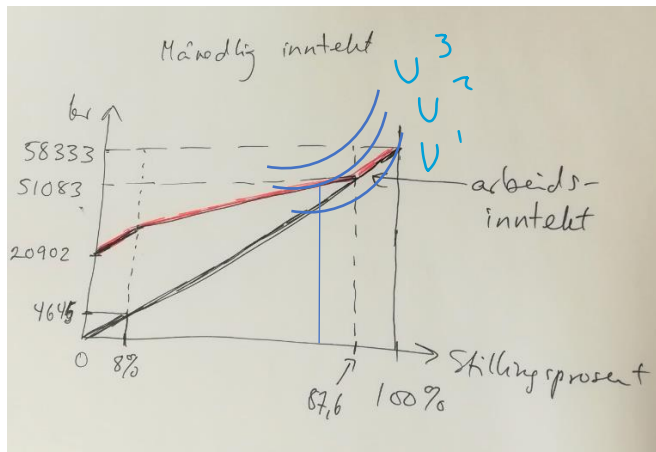
f) (Teller 10%) Bruk figuren i d) til å antyde hvor stor stillingsprosent Hanne vil velge, og forklar hvorfor svaret vil avhenge av hva du antar om preferansene hennes.

Man kan tegne inn indifferenskurver i diagrammet, men disse vil være speilvendte i forhold til vanlige indifferenskart, fordi høyere stillingsprosent gir mindre fritid – og det er fritid, ikke arbeid, som er det relevante godet. (Se notat i Canvas om behovsprøving.)

Hanne vil ønske å tilpasse seg slik at hun får høyest mulig nytte, dvs. hun ønsker å komme på en indifferenslinje som er høyest mulig oppover og lengst mulig mot venstre i figuren.

I de fleste tilfeller vil konsumentens tilpasning være der hvor en indifferenslinje akkurat tangerer budsjettlinja, og hvor dette er, vil naturligvis typisk avhenge av hvordan vi tegner indifferenskurvene (som igjen indikerer personens vurdering av hvor viktig litt mer fritid er relativt til litt mer konsum). Fordi budsjettlinja har to «knekker», er det imidlertid spesielt avgjørende her akkurat hvordan du tegner indifferenslinjene. Slik jeg har tegnet det her, ser det ut til at hun vil foretrekke å ha omtrent 75-80 pst stilling: Nyttien er høyere i U3 enn i U2, som er høyere enn U1 – men U2 er den høyeste indifferenslinjen hun kan nå opp til med denne budsjettlinja. Men hadde jeg tegnet kurvene litt annerledes, kan det tenkes at hun ville oppnådd det høyest mulige nyttenivået ved en

stillingsprosent over 87,6 – altså at hun ville foretrukket å jobbe så mye at hun ikke ville få noen overgangsstønad (se nederste figur). (Det kan til og med tenkes at hun vil være indifferent mellom to situasjoner, en over og en under knekkpunktet ved 87,6 pst – dersom du tegner indifferenskurvene slik at en av dem akkurat tangerer budsjettlinja på to steder! Det forventes ikke at studentene påpeker dette.)

g) (15%) En relativt omfattende velferdsstat inngår i det samfunnssystemet som omtales som *den nordiske modellen*. Hva regnes som *grunnpilarene* i den nordiske modellen? Hvordan kan samspillet mellom de ulike grunnpilarene bidra til å forstå mekanismene som opprettholder den nordiske modellen? Diskuter.

Grunnpilarene kan sammenfattes slik: 1. God økonomisk styring/ansvarlig økonomisk politikk: makroøkonomisk politikk og næringspolitikk med vekt på full sysselsetting og stabilitet. 2. Et organisert arbeidsliv: kollektive avtaler mellom brede, landsomfattende organisasjoner, «frontfagsmodellen» i lønnsdannelsen (altså at den industrien som er utsatt for internasjonal konkurranse forhandler om lønn først, og definerer rommet for lønnsøkninger også for andre

grupper), lavtlønnprofil i sentrale forhandlinger for å holde et visst nivå på de laveste lønningene, sammenpresset lønnsstruktur (lav ulikhet før skatt), og kontakt mellom partene på både lokalt og sentralt nivå. **3. Offentlig velferd og et sosialt sikkerhetsnett:** velferdsstat, inntektssikring, mange gratis tjenester, gratis utdanning, og en aktiv arbeidsmarkedspolitikk. Det legges stor vekt på kompetanseheving for å unngå at mange arbeidstakere ender som for lite produktive til å få jobb med de relativt høye lavlønnene som forhandles fram. Se Fig. 1 på s. 47 i Dølvik (2013), eller notater fra gjesteforelesning om den nordiske modellen.

Elementene henger sammen bl.a. ved at velferdsstaten bidrar til å heve befolkningens kompetanse (f.eks. gratis utdanning) og øke risikoviljen til arbeidstakerorganisasjonene (man vet man har noe å leve av selv om bedriften går konkurs), slik at effektivisering i næringslivet lettere kan gjennomføres uten for store konflikter. Dette bidrar til høy produktivitet i næringslivet og høye skatteinntekter. Dette gjør det igjen lettere å gjennomføre en ansvarlig økonomisk politikk, og bidrar til å finansiere velferdsstaten. (Andre mekanismer finnes også; uttelling gis såfremt kandidaten gir en god forklaring på relevante mekanismer.)